

Գողթի ծննդեան 100-ամեակի առթիւ

Ամբողջ Ռուսաստանը, ցնծալով թեամբ, տօնում է այսօր իւր ամենասիրելի բանաստեղծներէց 1) մէկի՝ Գողթի ծննդեան 100-ամեակը։ Եւ այդ ոչ միայն նորա՝ Ռուսաստանի իրաւունքն է, այլ և սրբազան պարտականութիւնը, ինչպէս և ամեն մի ուղղի, յաւիտեան կենդանի պահել իւր անցեալ գործիչներէ յիշատակը, որոնք այս կամ այն ստպարիղին նստիւթեւոյ, զարկ են տուել ընդհանուր ազգային կուլտուրայի զարգացմանը։

Ինչպէս գիտենք Գողթը գործել է գրական ստպարիղում։ Ասկայն ինչո՞ւմն է կայանում նրա գրական գործնէութիւնը և հանճարի մեծութիւնը, որոնք այնքան սիրելի են դարձրել նրան ինչպէս ամէն մի ռուս մարդու, այնպէս և իւրաքանչիւր գեղարուեստ դիւստատղի համար։

Փորձենք մօտենալ բուն խնդրին։

Գողթը ծնունդ է մի երկրի, որի բանաստեղծական գիրքն ու պատմական անցեալը անպատ Նիւթ ու ոգևորութիւն են մատակարարել երիտասարդ բանաստեղծի բեղմնաւոր գրչին։ Օթառած լինելով կարեւոր գիտելու և գեղարուեստօրէն արտայայտելու կարողութեամբ, նա շատ անգամ է երեւակայութեամբ սաւառնել իւր հայրենիքի՝ Մալորոսիայի կանաչազարդ մարգերի, ընդարձակ արօտների և գեղածիժաղ տափաստանների վրայով, մտել կուսական բնութեան գրկում սպրդող հայրենակիցների բոլոր խաւերը, կենդանի արտայայտութեամբ տուել նոցա յարաբերութիւնների, նիստ ու կացի, վարք ու բարքի պատկերը։ Եւ այդ բոլորը բանաստեղծի միտք երեւակայութեամբ ու հանճարի թափով արտայայտել այնպիսի ֆանի վրայ, ուր իւրաքանչիւր գէպը և անձն գեղարուեստական գունաւորումն ստանալով միևնոյն ժամանակ չեն հեռացել իրական կեանքից՝ իրենց բուն աղբիւրից։ Իրական կեանք ենք տուում ըայց պէտք է նկատենք, որ այդ իրական կեանքը իւր միայն մի՞ բացասական կողմով է սիւթ դարձել Գողթի գրչին, որովհետեւ նրա տաղանդն ու ձիրքը ընդունակ է եղել կեանքի այդ կողմը գիտելու և այդ կողմի հարազատ պատկերը տալու։

Ն. Վ. Գողթը ծնուել է 1809 թ. մարտի 19-ին Պալտաւայի նահանգի Սարտինցա ավանում։ Ընտանեկան դաստիար-

1) «Բանաստեղծ» բառը ինչպիսի այստեղ, այնպէս և շարունակուեալ մէջ գործենք ածում իւր լայն իմաստով։

բակութիւնն ստացել է անմիջապէս իւր ծնողներից, որոնք վերին աստիճանի քնքոյշ և զգայուն որակ տէր լինելով, ընդհանրապէս ներգրգամիտ էին վերաբերում գէպի փոքրիկ նիկոլային (Այսպէս էին կոչում տանը աղագայ բանաստեղծին) աշխոյժ բնաւորութիւնից առաջացող մանկական չորածնութիւնները: Ծնողների այս ձևի վերաբերմունքը թէ լաւ և թէ վատ ազդեցութիւն ունեցաւ մանկան բնաւորութեան կազմակերպման վրայ—մի կողմից հնարաւորութիւն տալով ազատ զարգանալունքս մէջ եղած արտահարք ընդունակութիւններին, միւս կողմից՝ նրան ինքնահաւան, մեծամիտ և նոյն իսկ ետառէր դարձնելով: Սակայն ոչ այնքան հօր, (հայրը շուտ է վախճանուում), որքան մօր ազդեցութիւնն է նկատուում նրա վրայ, որից նա իւրացնում է նուրբ և զգայուն հոգի լի կրօնական զգայմունքներով:

Տանն սկսած ուսումը Գոգուլը շարունակում է նեժինիի նորաբաց գիմնազիայում, ուր մանում է նա 1821 թ. դիմնազիայի բացուելուց մի տարի յետոյ: Գպրոցական կեանքի առաջին տարիներում նա շատ քիչ բանով էր հետաքրքրւում և ուսման մէջ էլ համարեա յաջողութիւն չունէր. բայց յետոյ, երբ սկսում են աշակերտական ներկայացումներ տրուել, նա առանձնապէս հետաքրքրութիւն է ցոյց տալիս գէպի բեմը և յահալս մասնակցում այդ ներկայացումներին, յաջողութեամբ տանելով վերցած դերերը:

Դեռ գպրոցը չաւարտած նա իւր ապագայ գործնէութեան մասին լուրջ մտածել է և միշտ այն համոզման եղել, թէ ինքը պարտաւոր է հասարակական որ և է ասպարիզի համար օգտակար անգամ լինել, երբէք չկարողանալով հաշտուել այն մտքի հետ, թէ կարող է պատահել, որ ինքն ևս շատերի նման, որոնց նա «գոյակներ» է անուանում, ապրի միայն իւր համար, իւր շահերով տարուած: Ինչպէս տեսնում ենք դեռ աշակերտական նստարանի վրայ եղած ժամանակից նրա մէջ դարթնել է հատարակութեան օգտակար լինելու զգացումը շատ զօրեղ, բայց անորոշ կեպով:

1828 թ. աւարտելով գիմնազիան, նա իւր առաջ բացէ տեսնում գործելու շատ ասպարէզներ՝ թատրոն, գրական գործնէութիւն, պետական ծառայութիւն, որոնք հաւասարաչափ գրաւում էին նրան: Եւ նա հասարակութեան շահերին ծառայելու յարմարագոյն ասպարէզը ընտրելով վերջինը, նոյն թուի դեկտեմբերին այդ նպատակով ուղևորւում է մայրաքաղաք: Բայց, ի մեծ դարմանս իւր, չի գտնում մայրաքաղաքում այն ընդունելութիւնը, ինչ որ ինքն էր սպասում և շատ դժուարութիւններ չհանգիպելուց յետոյ հաղիւ կարողանում է ձեռք

բերել ցանկալի պաշտօնը։ Սակայն կարճ ժամանակից յետոյ տեսնելով, որ այդ ասպարէզն անկարող է բաւարարութիւն տալ իւր մէջ զարթնող ալի բարձր հոգեկան պահանջներին, որոշում է զիմել աւելի պատասխանատու աշխատանքի։ Իրին ծանօթ ռումանիկական ուղղութեամբ մշակելով իր անգրանիկ աշխատութիւնը, «Гансъ Кюхелгартенъ» հրատարակում է յաջորդ 1829 թ.։ Նոր ընտրած ասպարիզում նա հենց առաջին քայլն անելիս մեծ հրապարակութեան է հանդիպում, երբ ժամանակի ազդեցիկ լրագրներից մէկում «Съборная Пчела»-ում լոյս է տեսնում այդ գրքոյի քննադատութիւնը, որով գրքոյի համարում է տհաճ, չմտածուած ու չմշակուած։ Չկարողանալով տանել այս ծանր վիրաւորանքը, նա անմիջապէս հաւաքում է լոյս տեսած գրքի բոլոր օրինակները և ոչնչացնում։ Բայց պէտք է նկատել, որ երբէք յուսահատական մարեր չեն ծնում նրա մէջ։ Այլ ընդհակառակը այս անյաջողութիւնը մի տեսակ խթան է դառնում, որ երիտասարդ բանաստեղծն աւելի լուրջ և քննադատօրէ վերաբերուի դէպի իր ապագայ աշխատութիւնները։

Այնուհետև շարունակում է գրել մի քանի պատմուածքներ ևս, որոնք տպւում են Բարոն Դելվիզի հրատարակութեամբ լոյս տեսող «Северные цветы» և «Литературная газета» ամսաթերթերում։ Այս աշխատութիւններով Գոգոլը իւր վրայ է դարձնում Բարոն Դելվիզի ու շաղթութիւնը, որը ժամանակի խելօք և բարեօրոտ մարդկանցից լինելով միաժամանակ և գրականութեան մէջ որոշ դիրք ունէր։ Բարոն Դելվիզի միջոցով Գոգոլը ծանօթանում է Ժուկովսկու և պոսթիսոր Պլետնեովի հետ, որոնք երիտասարդ գրողի մէջ նկատուող ընդունակութիւնները գնահատելով, աշխատում են իրենց խորհուրդներով ու ցուցմունքներով ապահովել նրա գիրքը և նիւթական որոշ յարմարութիւններ տալ։ Շուտով Գոգոլը ծանօթանում է նաև Պուշկինի հետ, որի բարեացակամ վերաբերմունքն սկզբից և եթ նկատելով, մինչև իւր կեանքի վերջն էլ սերտ կերպով կապուած է մնում նրա հետ։

Այդ ժամանակները լոյս է տեսնում Գոգոլի մի աշխատութիւնը՝ «Вечера въ хуторѣ близъ Диканки», որով միանգամայն որոշում է նրա գիրքը գրական ասպարիզում, հիմք դնելով նաև ապագայ մեծ փառքի։ Այս գիրքը հիացմունք է պատճառում թէ ժամանակի գրական գործիչներին և թէ հասարակութեան կիսագրագէտ մասին, որով արդէն սկսուած էր հեղինակի այն հանրօգուտ գործը, որի մասին նա դեռ աշակերտական նստարաններից էր երազում։

Եւր այս սկզբնական փորձերի ընթացքում (1829—1831) Գոգոլն ընդարձակ ծանօթութիւն է ձեռք բերում, ինչպէս արդէն տեսանք, ասպարիզի վրայ եղած գրական գործիչների այն շրջանի մէջ, որի գլուխ կանգնած էին Պուշկինի ժուղովսկի, Պլեսանցով և ուրիշները: Ահա այս շրջանն է, որ այնքան մեծ դեր է խաղացել Գոգոլի ներքին աշխարհի կազմակերպման և ձևաւորման վրայ:

Երբև կրտսեր անդամ Պուշկինեան շրջանի, նա իւր առաջ տեսնում է այնպիսիներին, որոնց բնականաբար պիտի աշակերտէր: Եւ իրօք, մենք տեսնում ենք, որ Գոգոլի կարծիքը տեսական բոլոր ինդիւիդների վերաբերմամբ ոչնչով չէր տարբերւում այն ընդհանուր կարծիքներից, որոնք ընդունւած էին այդ շրջանում: Գոգոլին շրջապատողները իրենց վերաբերմունքով մի տեսակ հրապոյր էին ներշնչել նրան, որոնց անկեղծութեանն ու ճշմարտութեանը չվստահել չէր կարող: Բայց սա դեռ չէ նշանակում, որ Գոգոլը իր հայեացքները պիտի փոխ առնէր նոցանից: այլ դա տեղի է ունենում, որովհետև ինքը Գոգոլը չունէր իազմակերպուած ու հիմնաւորուած հայեցքներ այս կամ այն խնդրի մասին, որոնցով կարողանար դէմ դուրս դալ հակառակորդներին, ուսեցած փաստերով իրենք պաշտպանելով: Այսպիսի դէպքում անշուշտ կամայ թէ անկամայ նա պիտի աշակերտէր այդ շրջանին, որի դերը 30-ական թուականների Ռուսաց գրականութեան մէջ շատ մեծ է եղել: Այս շրջանի անդամներն արդէն իրենց մշակուած, հիմնական հայեացքներն ունէին թէ տեսական և թէ գործնական խնդիրների նկատմամբ: Ոչ այնքան տեսականին, որքան գործնականին վերաբերեալ կարծիքները կարող են մեզ հետաքրքրել, որոնց մասին պարզ գաղափար կազմելու համար բաւական է յիշել Պուշկինի «Поэты и чернь» ոտանաւորը, որից պարզ երևում է թէ նոցա գրական ուղղութիւնը որ աստիճանի ժամանակակից կենսական նշանակութիւն ունեցող հարցեր կարող էր շօշափել, մատչելի և օգտակար հանդիսանալով հասարակութեան լայն խաւերի համար: Եւ մենք տեսնում ենք, որ այդ ուղղութիւնը, թէև բարձր, բայց միևնոյն ժամանակ կարող էր բաւարարութիւն տալ իրեն՝ բանաստեղծի որտի զգայուն լարերին և հոգեկան բարդ պահանջներին, միանգամայն անհասկանալի լինելով շրջապատի հաղարարոր մարդկանց համար, որոնցից բանաստեղծն իրեն անհամեմատ աւելի բարձր է ճանաչում: Բանաստեղծութեան և հասարակ ժողովրդի յարաբերութեան մասին ունեցած այսպիսի հասկացողութիւնից են բխում նաև այդ շրջանի նեղ, պահպանողական հայեացքները հասարակա-

կան և քաղաքական զանազան հարցերի վերաբերմամբ, երկրպագող հանդիսանալով տիրող գրութեանը, պետական կազմին: Եւ եթէ տիրող կարգերի մէջ երբեմն պակասութիւններ էին նկատուած, այդ էլ վերագրուած էին ժողովրդի անբարեգործ լինելուն և օրէնքը ճշտութեամբ չկատարելուն:

Ահա այսպիսի ուղութեան աէր մարդկանց հետ է սկսում Գոգոլը իւր մտերիմ յարաբերութիւնները, որոնց բարեացակամ և հոգատար վերաբերմունքը նրան աւելի և աւելի են կապում իրենց հետ և իրենց հայեացքները վստահելի ու պաշտելի կացուցանում երիտասարդ գրողին: Սակայն այն մեծ ինքնուրոյնութիւնը և Ռուսաց գրականութեան մէջ բռնած անկախ դիրքը, որով նա, ռեալիզմի վերջնականապէս հաստատողը և ամենամեծ ներկայացուցիչն է հանդիսանում, բացատրւում է այն հանգամանքով, որ նրա բնական ազգանդը բոլորովին հակառակ բնաւորութիւն կրելով, բոլորովին հակառակ արդիւնքներ էլ առաջացրել է, քան արտաքին այդ ազդեցութիւնները:

Մինչև 1832 թ. մայրաքաղաքում անցկացնելուց յետոյ նա նոյն թուականի ամառը կարողանալով ազատ ժամանակ գրանել, մի փոքրիկ շրջագայութիւն անելով Մոսկուայի վրայ հայրենիք է վերագառնում, որը ակնառի վիճակի մէջ գտնուելով, ախուր տպաւորութիւն է գործում և Գոգոլի սրտի վրայ: Այստեղ նա անձամբ տեսնում է թէ ինչպիսի քայքայման գրութեան մէջ է կալուածատէր դատակարգը, չկարողանալով տընտեսել իւր կալուածները. ինչպէս ժողովուրդը զանազան չինովնիկների ու տէրերի իշխանութեան տակ բխանալով, կորցրել է մարդկային հոգու բոլոր վեհութիւնը: Թէև այս բոլորը առաջ էլ կային, բայց նա անշաղկապ լինելով անկարող էր քննութեան ենթարկել. իսկ այժմ որպէս 23 տարեկան մի հասուն երիտասարդ, օժտուած հանճարեղ բանաստեղծին յատուկ գիտելու կարողութեամբ, բնգունակ էր արդէն երևոյթների խորքը թափանցել և մարդկանց բարդ հոգեբանութիւնը վերլուծելով էականն ըմբռնել: Այս բոլոր գիտադութիւններն ու ուսումնասիրութիւնները նրա բեղմնաւոր գրչին նիւթ են դառնում, որոնք գեղարուեստօրէն մշակուելով ըստ են տեսնում «Миргородъ» խորագրով, շարունակութիւն կազմելով «Вечера на хуторѣ близъ Диканки»-ի:

Չնայած որ Գոգոլն այստեղ ևս մշակութեան նիւթ է դարձնում կեանքի բացասական կողմերը իրեն յատուկ ստանբական սճով նկարագրելով և ծիծաղ պատճառելով ընթերցողին, բայց այդ այն ծիծաղն է, որի տակ քննադատները «Թագ-

նաւած արտասուներ» են գտնում: Այնպէս որ այս ժողովածուի մէջ թէև ամենից աւելի ուրախ բնաւորութիւն կրում է «Повѣсть о томъ, какъ поссорился Иванъ Ивановичъ съ Иваномъ Никифоровичемъ»-ը, բայց պատմութիւնը վերջանում է հետևեալ տխուր և ճնշող տողերով. «Скучно на этомъ свѣтѣ, Господа!»

Նրա գրութեան կրած այս փոփոխութիւնը շատ բնական է, որովհետև նոյնպիսի փոփոխութիւն առաջացել էր և նրա հոգեկան աշխարհում: Մայրաքաղաքում արդէն նա ճաշակած լինելով կեանքի դառնութիւնը, կորցրել էր իւր նախկին վառ երազներով լի յոյսերը, որոնք նրա սիրտը լցնում էին ուրախ արամազրութեամբ: Խռովայոյզ կեանքում ունեցած անմիջական մասնակցութեամբ զդացել էր նրա արտաքին խաբուսիկ երեսի տակ թագնուած տխուր տրագիկոմը, որը շատ քչերն են տեսնում: Բանաստեղծի հոգեկան այս արամազրութիւնը իւր անմիջական ազդեցութիւնն է անում նաև նրա յետագայ միւս աշխատութիւնների մէջ, որտեղ կեանքում տիրող բացասական կողմերը հարուածող բովանդակութեան ուրախ բնաւորութեամբ արտաքինի տակ միաժամանակ թագնուած ենք տեսնում իրեն՝ բանաստեղծին, միշտ թախծոտ և միշտ ցաւակցոտ:

— Կարճ ժամանակից յետոյ նա հրատարակում է մի այլ ժողովածու «Арабески» խորագրով, որն իբրև մի թարմ ծաղիկ աւելանում է նրան պսակող ծաղկեփնջի վրայ: Ահա ժամանակի ամենանշանաւոր քննադատ Բելինսկու կարծիքը Գոգոլի մասին, երբ դեռ միայն նրա յիշեալ աշխատութիւններն էին լոյս տեսել:

«Գոնէ այժմ նա ներկայանում է իբրև գլուխ գրականութեան, գլուխ բանաստեղծների, նա կիանդնի այն տեղում, որ բաց է մնացել Պուշկինից յետոյ իսկ այժմ ցանկանանք, որ այս հիանալի տաղանդը երկար փայլի մեր գրականութեան երկնակամարի վրա, որպէս զի նրա գործունէութիւնը հաւատարմութիւն նրա ուժին»:

1836 թ. ապրելի 19-ին Պետերբուրգի Ալէքսանդրեան թատրոնում ներկայացւում է անմահ «Ревизоръ»-ը, որով միանգամայն մերկացւում էր ժամանակի գաւառական պաշտօնեաների մտաւոր ու բարոյական անկեալ վիճակը: Ներկայացումը խիստ ազդեցութիւն է գործում հանդիսականների վրայ, ոչ թէ մտաւոր, գեղարուեստական բաւարարութիւն պատճառելով, այլ նոցա զայրոյթն ու զզուանքը շարժելով դէպի այդ ցնդաբանութիւնը, որը լի է շինծու, անարժէք և վիրաւորական

տեոարաններով ու միջադէպերով: Եւ դա շատ բնական էր, որովհետեւ նախ որ հասարակութիւնը իւր մէջ ունէր կեղծ կլասիկական դժեր, որով պահանջոււմ էր պիետոյից գլխաւորապէս դրական տիպեր արտայայտել, մինչդեռ «Ревизоръ»-ի մէջ բոլոր գործող անձինք բացառական բնաւորութիւնների մի համագումար էին կազմում, և երկրորդ՝ մայրաքաղաքի բոլոր պաշտօնեաները միեւնոյն ախտերով վարակուած լինելով, ինչ «Городничій», «Хлестаковъ» և ուրիշները, ջղաձգական դրութիւն էին ստանում, երբ բեմի վրայ կենդանի կերպով տեսնում էին իրենց գլխով անցած պակասութիւններից շատերը և տկանջով լսում հեղինակի կծու հեղինակներ: Սակայն հասարակութեան այս սառը վերաբերմունքը և պաշտօնեաների հայհոյանքները չեն վատեցնում Գոգոլին, որն իր մէջ «առիւծի ոյժ» զգալով, պատրաստոււմ է մի աւելի գորեղ պայքարի, ձեռնարկելով «Мертвые души»-ի ստեղծագործութեանը:

Սակայն մտաւոր աշխատանքներից ու երկար լարուածութիւնից յոգնած, նա վճռում է մեկնել արտասահման հանգստացնելու իր ընդարմացած ու յոգնատանջ ջղերը: 1836 թ. անցնում է Գերմանիա, այնտեղից Ձուիցերիայի վրայով Փարիզ, ուր սկսում է լեզուներով պարապել և կարդալ Եւրոպական նշանավոր հեղինակների երկերը իրենց բնագրի վրայ: Ընթերցելով սկսում է մշակել իւր ձեռնարկած մեծ աշխատութիւնը, որի առթիւ Փարիզից հետեւալն է գրում ժուղովրդական»... Եւ ինձ միանգամայն թւում է թէ ես Ռուսաստանումն եմ. իմ առաջ ամեն ինչ մերն է. մեր կալուածատէրերը. մեր չինովնիկները, մեր սպաները, մեր մուսթիկները, մեր խրճիթները...» Նրա այս եռանդուն աշխատանքը մի առժամանակ ընդհատոււմ է, երբ լսում է իր ամենամօտիկ ընկերոջ և սիրելի ուսուցչի՝ Պուշկինի մահը:

1837 թ. մարտին Գոգոլը Հռոմ է տեղափոխուում, ուր ճոխ բնութիւնը և մեղմ կլիման բարերար ազդեցութիւն են անում նրա թոյլ կազմուածքի վրայ, միանգամայն և լուրջ պարապելու արամադրում: Նրա այս շրջանի նամակներից դատելով, տեսնում ենք, որ իր կեանքի ամենամեծ խնդիրն է դարձրած եղել «М. П.»-ն, որի յաջող լուծման համար ոչ մի միջոց չի խնայել: Ահա թէ ի՛նչ է գրում այս առթիւ նա ժուղովսկուն, «Եթէ վերջացնեմ այս ստեղծագործութիւնը այնպէս, ինչպէս պէտք է այն վերջացնել, այն ժամանակ... ի՛նչ խոշոր, ինչ բնորոշ նիւթ, ի՛նչ բաղադրան կոյտ, ամբողջ Ռուսաստանն է պատկերանալու նրա մէջ: Սա կլինի իմ անդրանիկ շնորհալի գործը, գործ, որ պիտի հռչակի իմ անունը»:

Բայց ինչո՞ւմն է կայանում այս գրքի առաւելութիւնը միւսների նկատմամբ, որն ամենայն իրաւամբ Գոգոլի աշխատութեանց թագ ու պսակն է կազմում: Այս հարցին բաւարարութիւն տուած կլինենք, եթէ նկատենք, որ այստեղ ժամանակի իրական կեանքն է պատկերացրած հեղինակի ստեղծագործող հանձարին յատուկ ամենակատարեալ գեղարուեստական արտայայտութեամբ, որը դնահատուած է բոլոր քննադատներին:

Սակայն դժբախտաբար սրանից յետոյ Գոգոլը չի կարողանում նոյն ուղղութեամբ շարունակել իւր գրական գործնէութիւնը, շնորհիւ մի շարք ներքին հոգեկան փոփոխութիւնների, որոնք զօրանում են գլխաւորապէս նրա փիղիկական հիւժուած գրութեան պատճառով: Ֆիզիքական քայքայումը իւր անմիջական և խորը ներգործութիւնն է ունենում նրա հոգու վրայ: Գոգոլը, որ մանկութիւնից ի վեր կրօնական դպացմունքներով լցուած էր, հիւանդութեան ազդեցութեան տակ շուտով մեղամաղձոտ միտախկական կեանքի մէջ է ընկնում և իւր սփոփանքը միայն աղօթքների մէջ գրանում: Այսպիսի դրութեամբ նա մի յետադարձ հայեացք ձգուելով իւր անցեալ գործնէութեան վրայ, տեսնում է, որ իւր գերը եղել է միայն կեանքի քայքայական կողմերը մերկայանելը, մի քան, որ խորթ պիտի լինի ճշմարտութիւն քարոզող բանաստեղծի համար: Այսպէս վարուելով, նա կարծում էր թէ կարելի կլինի փողովորդին ինքնագիտակցութեան բերել. այնպէս որ կալուածատէրերը այլ ևս չեն ճնշել իրենց ճորտերին, իշխանաւորները կռադարեն կաշառակերութիւնից, դատաւորներն արդար կգառեն ևլն: Նրա մաքով մի րոպէ անգամ չէր անցնում, որ այդ բոլորը տեղի կունենան այն ժամանակ, երբ կփոխուի ամբողջ վարչական մեխանիզմը, որի հետ նաև հասարակական շատ կարգեր: Ահա թէ հոգեկան որպիսի տրամադրութիւններ են գրգռում նրան դէպի գործ, երբ մի փառաւոր օր մենք տեսնում ենք «Мертвые души»-ի, «Ревизорь»-ի և նման անմահ երկերի աէր Գոգոլին, հրաժարուած այդ բոլորից, պետական բարոյախօսի դեր ստանձնած գրում է. «Выбранные места из переписки с друзьями»-ն. մի գիրք, որ տալով կեանքի դրական կողմն իդեալականացրած պատկերը, անհամեմատ աւելի օգտակար պիտի լինէր հասարակութեան համար, քան մինչև այդ եղած բոլոր աշխատութիւնները: Սակայն այս գրքի հրատարակութիւնից յետոյ Գոգոլը ոչ միայն սպասած յաջողութիւնը չի գտնում, այլ և յանդիմանական նամակներ ստանում շատերից: (Ընդհանրապէս պէտք է նկատ

տել, որ Պոգոյին երբէք չի յաջողում գրական տիպեր հանել): Ներքին այսպիսի մի արագիկմ տեղի է ունենում Պոգոյի մէջ շնորհիւ այն հանգամանքի, որ նա իւր բնատուր հանճարի ազատ Թուիչքի համապատասխան կրթութիւն, դաստիարակութիւն և արտաքին ազդեցութիւններ չունենալով, իւր կեանքի ընթացքում ձեռք է բերում այնպիսի տեսական հայեացքներ, որոնք արամագծօրէն հակառակ են եղել նրա էութեան ամենակոշոր մասին՝ բանաստեղծական աաղանդին: Եւ ահա հոգեկան այս երկու կողմերի անհամապատասխան լինելն է, որ նրան իւր կեանքի վերջին օրերում այսպիսի արագիկական դրութեան մէջ է ձգում և ամենավերջին փորձն ևս անել տալուց յետոյ բերում այն եզրակացութեան, որ ինքն արդէն ուժասպառ է եղած, հեռեւապէս և անկարող է որ և է օգտակար գործ կատարել:

Այսպիսի տխուր վիճակում վաճանքում է Պոգոյը 1852 թ. փետրուարի 21-ին:

Շատ մի՞՞ք և կարեւոր է Պոգոյի դերը Ռուսաց գրականութեան մէջ: Նա իւր հանճարով վերջնականապէս հաստատում է սեպչիտափական ուղղութիւնը, դառնալով միաժամանակ և այդ ուղղութեան ամենամեծ ներկայացուցիչը, որին այնուհետև աշակերտում են շատերը թէ՛ ժամանակակիցներից և թէ՛ յետագաներից:

Գնահատելով աաղանդաւոր բանաստեղծի վեհութիւնը, մենք ևս խոնարհւում ենք նրա անմուսաց յիշատակի առաջ:

Աղէլ Սքրահամեան.

(Ուսանող Գէորգեան ձեմարանի Բ. լսարանի)

Օգտուել եմ հետեւեալ աղբիւրներից

1. Собрания соч. Н. В. Голя подъ ред. А. Кирпичникова.
2. Собрание соч. В. Г. Бѣлинскаго
3. Характеристики литературныхъ мнѣній А. Пыпина
4. Біографія Гоголя В. Шенрокъ

Այսի առաջ եմ ունեցել նաեւ պ. Մինաս Բերբերեանի զաստիարակութիւնները Պոգոյի մասին:

